

Секція 1. Теорія та історія культури

Історичний детектив як форма осмислення національної спадщини

Колесник Олена Сергіївна

*доктор культурології, доцент, професор кафедри філософії та культурології
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

The historical mystery as a means of understanding the national heritage

Kolesnyk Olena Serhiivna

*Doctor of Cultural Studies, associative professor,
Professor at the Department of Philosophy and Cultural Studies
of T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehuim"
Chernihiv, Ukraine*

Серед культурологів – та гуманітаріїв в цілому – практично загальноновизнаним вважається факт втрати художньою літературою своєї провідної позиції в системі мистецтв. Оцінки цього явища варіюють в спектрі від визнання його симптомом системної кризи цивілізації і до більш оптимістичних тверджень про те, що читання завжди – крім відносно невдового періоду в ХХ ст. – було зайняттям елітарним. Адже воно потребує спеціальної інтелектуальної підготовки, зокрема, здатності до внутрішньої візуалізації, до емпатії, в решті-решт – до розуміння значень слів та всього того, що за ними стоїть. Не спречаючись з тим, що для сучасного споживача культури більш легким та звичним (аж до автоматизму) є сприйняття візуальної інформації, слід звернути увагу і на те, який саме продукт пропонують сучасні письменники своїм реципієнтам. Адже, як показала недавня історія, діти миттєво «навчилися» читати доволі довгі та складні книги, якщо вони були для них по-справжньому цікаві, як то у випадку з серіалом про Гаррі Поттера. Отже, щоб не втратити могутній засіб інформаційного та виховального впливу на аудиторію, українські автори та видавці мають вгадувати, які саме теми та образи будуть співзвучними

духовним потребам потенційних читачів, та якою має бути форма подачі матеріалу.

Традиційно, українська література була налаштована на реалістичне зображення національного буття з усіма його проблемами, а часто – з неприхованим трагізмом. Це цілком закономірно. Однак, в період війни твори з подібним емоційним фоном не можуть повністю задовольняти потреби реципієнтів. Судячи з власного досвіду спілкування онлайн та офлайн, на даний момент доволі затребуваними є: 1) гумористичні твори, які подають реально існуючі проблеми у сміховій формі, що дозволяє долати страх та налаштовуватися на позитивне світосприйняття (як то в слогані «сміливість – це жартувати у складні часи»); 2) твори, які подають історію та культуру України з несподіваної та захопливої сторони, активізуючи ширший інтерес та гордість за національну спадщину; 3) твори ескапістського характеру, які дозволяють на деякий час відволіктися від постійного психологічного напруження.

Дві останні характеристики поєднуються в такому популярному літературному жанрі як історичний детектив. Доволі довгий час він був відомий в Україні, перш за все, завдяки російськомовним авторам, таким як Борис Акунін та М. Свечин (останній цікавий, крім іншого, тією об'єктивністю, з якою показана неминучість Жовтневої революції та краху Російської імперії). Однак, «імпортною» продукції явно недостатньо, адже багатий матеріал української історії вимагає зображення та осмислення, причому з точки зору представника нації не імперської, а такої, що вже століттями бореться за власне самовизначення та визнання.

Український історичний детектив щільно пов'язаний з краєзнавчими студіями; найчастіше конкретний автор опрацьовує історію одного (переважно, хоч і не завжди – свого рідного) міста. Вже склалися цілі цикли про такі знакові міста як Київ, Одеса, Харків. Особливу увагу привертає Львів, зокрема, завдяки своєму історичному досвіду перебування в складі не Російської імперії, а Австро-Угорщини, про яку й зараз нагадує кожна будівля історичного центру міста. Тому ретро-детектив для самих львів'ян може постати ще одним засобом

збереження та осмислення власної історичної пам'яті, а для читачів з інших місцевостей України – інтелектуальним інструментом, який дає можливість зрозуміти, порівняти, і прийняти історичний досвід галичан як частину загальноукраїнської культурної спадщини. Долі Львова в різні історичні періоди описана в детективах Ю. Винничука, А. Кокотюхи, Б. Коломійчука та інших. При всіх відмінностях творчої манери цих авторів, можна виділити деякі спільні характеристики. Це: 1) увага до переламних історичних моментів (передодень Першої світової війни, канун радянської окупації Галичини), де індивідуальні долі героїв яскраво виявляють загальні тенденції епохи; 2) надзвичайна увага до міської топографії, локального колориту, намагання занурити читача в атмосферу міста аж до передачі характерних запахів та смаків; 3) зображення життя українця та українства в контексті цивілізаційного фронтиру, що стосується як портретування Львова як поліетнічного міста, так і долі українців в конфлікті двох цивілізацій. Характерно, що автори ненав'язливо демонструють, що Україна не йде в Європу – вона вже є частиною Європи. Загальний тон творів доволі стриманий. Хепі-енд голлівудського типу жанром не передбачається, але автори не віднімають у своїх героїв (та читачів) надію.

Отже, одним з векторів розвитку сучасної української літератури може бути написання творів, які б привертали увагу до того неповторного, прекрасного і гідного, що було (і є) в українській історії, не впадаючи в фальшиву бравурність, але й уникаючи зображення України та її народу лише в контексті перманентних втрат та фатальних помилок. Було б бажано розширювати жанровий діапазон, створювати нові образи персонажів, які були б не жертвами обставин, а героями з активною життєвою позицією, з якими хотілося б ідентифікуватися. І ідеалі художня література може стати потужним засобом розкриття в історії країни того гідного, що варто успадкувати від минулого і нести в майбутнє.